

KOMUNISTÉ NEBO FAŠISTÉ?

Činnost Komunistické strany Československa a Národní obce fašistické před pardubickými obecními volbami v roce 1932

Michal BENDA

Obecní volby, které v Pardubicích proběhly 28. února 1932, představovaly pro pardubické voliče první možnost, jak svými hlasy zhodnotit činnost politických stran po vypuknutí hospodářské krize na počátku 30. let.¹⁾ Všechny strany, včetně těch extrémních, si uvědomovaly značnou změnu politického klimatu, masivní nárůst nezaměstnanosti a skokový pokles životní úrovně ve většině společenských skupin. Nové situaci odpovídala i razance, s jakou politické strany a hnutí napříč politickým spektrem do předvolební kampaně vstupovaly. V následující studii bude věnována pozornost politickým organizacím, které ve své předvolební agitaci používaly nejradikálnějších prostředků často odporujících nejen slušným mravům. Obě politické strany neváhaly použít fyzické násilí, případně hrubé urážky na adresu svých politických oponentů, či jako formu svého předvolebního boje zvolily násilné narušování politických schůzí svých soupeřů. Na následujících řádcích proto bude věnována pozornost činnosti pardubických organizací Komunistické strany Československa (KSČ) a Národní obce fašistické (NOF). Komunisté i čeští fašisté byli pro srovnání vybráni záměrně. Jejich pozice na opačných pólech politického spektra a především

1) Základní literatura o meziválečném Československu například Antonín KLÍMEK, *Velké dějiny země Koruny české*, díl XIII a XIV, Praha 2000 a 2002; Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl 1.–3., Praha 2000. Pro základní orientaci v hospodářských a sociálních dějinách meziválečného Československa lze doporučit např. Eduard KUBŮ – Jaroslav PÁTEK, *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000; Vlastislav LACINA – Jaroslav PÁTEK, *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, sv. 3, období první Československé republiky a německé okupace 1918–1945, Praha 1995; Jakub RÁKOSNÍK – Jiří NOHA, *Kapitalismus na kolenou: Dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929–1934*, Praha 2012.

vzájemný antagonismus obou subjektů odhaluje poněkud opomíjenou součást pardubické regionální politiky meziválečného období. Časově se studie věnuje několika měsícům před obecními volbami z konce února 1932. I když přesný termín voleb byl obecním zastupitelstvem určen teprve na konci roku 1931,²⁾ obě strany se na volby intenzivně připravovaly od podzimních měsíců.

NOF i KSČ byly na počátku třicátých let dvacátého století v Pardubicích pevnou, byť krajní součástí stranického systému.³⁾ Obě svým způsobem těžily z tíživé ekonomické situace většiny obyvatel, z nichž značná část hledala východisko v příklonu k fašistickému, respektive komunistickému hnutí. Obě strany si také v průběhu předchozího období prošly etapou bouřlivého vnitřního vývoje, z něhož se chtěly poučit, a doufaly v posílení pozic po nadcházejících obecních volbách. NOF vytvořila před parlamentními volbami v roce 1929 nejednotné seskupení především s Národní ligou Jiřího Stříbrného s názvem Liga proti vázaným kandidátním listinám. Toto uskupení se záhy po parlamentních volbách rozpadlo. Pro české fašistické hnutí a především pro Gajdovu NOF tak nastala situace, kdy české fašistické straně reálně hrozil zánik. S příchodem hospodářské krize se největší obtíže podařilo překonat a české krajně nacionalistické hnutí opět získalo na síle. V roce 1931 tak představovalo alternativu pro nacionálně zaměřené voliče.⁴⁾ Na druhé straně politického spektra stála KSČ, která se díky procesu tzv. bolševizace na sklonku dvacátých let musela vypořádat s masivním úbytkem členů. Na druhou stranu došlo k jejímu jasnějšímu vymezení a ukotvení na samém levém okraji politického spektra. Na po-

2) SOKA Pardubice, f. MÚ Pardubice, k. 124, složka Obecní volby 1932, Vyhlášení termínu obecních voleb na 28. února 1932.

3) Problematice českého fašistického hnutí se věnují například následující tituly: Tomáš PASÁK, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999; Alena GAJANOVÁ, *Dvoji tvář – z historie předmnichovského fašismu*, Praha 1962; Ivo PEJČOCH, *Fašismus v českých zemích*, Praha 2011; Miroslav GREGOROVÍČ, *Kapitoly o českém fašismu – fašismus jako měřítko politické dezorientace*, Praha 1995. K základní orientaci v problematice československého komunistického hnutí lze využít například tituly: Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa (od počátků do převzetí moci)*, Praha 2001; Martin NECHVÁTAL, *15. 5. 1921 – založení KSČ: ve službách Kominterny*, Praha 2002.

4) Podrobněji o českém fašistickém hnutí na Pardubicku viz např. Michal BENDA, *České fašistické hnutí v období první Československé republiky s důrazem na vývoj v pardubickém regionu*, FF UK, Praha 2014 nebo Jiří KOTYK, *Český fašismus v Pardubicích a na Pardubicku v letech 1926–1939*, Hradec Králové 2015.

čátku třicátých let tak představovala alternativu především pro nespokojené dělnictvo.⁵⁾ Do předvolebního období tak obě strany vstupovaly s cílem oslovit nespokojené voliče a získat širší zastoupení v pardubickém zastupitelstvu. Obě hodlaly své příznivce a voliče oslovit na co možná největším počtu veřejných vystoupení a předvolebních schůzí. V neposlední řadě byla součástí předvolební kampaně obou stran propagace vlastního politického programu ve stranickém tisku.

Předvolební schůze

Předvolební schůze pardubické organizace NOF byly před obecními volbami značně rozdílné, což bylo způsobeno především místem konání a následnou sociální skladbou obcenstva. Jinak fašisté vystupovali na schůzích v centru města, na které zvali představitele veřejného života a největší skupiny obyvatel, odlišně vypadaly předvolební schůze v chudších (především dělnických) čtvrtích a odlišně vypadaly schůze na vesnicích v blízkém okolí Pardubic. Rozdíly byly patrné nejen v obsahu příspěvků, ale často i v samotném průběhu. V centru Pardubic většina schůzí proběhla poklidně, naopak na několika schůzích v dělnických čtvrtích došlo k násilí a nezřídka muselo být voláno na pomoc četnictvo, aby uklidnilo napjatou atmosféru a zamezilo eskalaci násilí. Různé byly i ohlasy na vystoupení představitelů NOF. V centru Pardubic se většina schůzí dala označit za úspěšné. Menší úspěchy fašisté zaznamenali na venkově, kde měla nejsilnější pozici Republikánská strana. Přesto i na venkovských schůzích dokázali fašisté posluchače zaujmout. Naopak nejmenší úspěšnost měla fašistická vystoupení v dělnických čtvrtích na okraji Pardubic, které byly doménou socialistických stran a zejména strany komunistické. Ze stejného důvodu došlo i k největším excesům a násilnostem právě na těchto shromážděních. Zajímavě proto vychází podrobnější srovnání průběhu a obsahu několika předvolebních vystoupení na různých místech.

Jedna z největších schůzí s tématem „*Cíle československého fašismu a poslední politické a hospodářské události*“ proběhla v hotelu Grand 26. ledna 1932.⁶⁾ Byla uspořádána jako důvěrná, tudíž se na ni nemohl dostat nikdo bez pozvánky nebo přítomnosti na listině pozvaných. Fašisté

5) Podrobnější zpracování vývoje komunistického hnutí na Pardubicku v polistopadovém období zatím chybí. Autor se této problematice hodlá věnovat v následujícím období.

6) Hotel Grand byl jedním z tradičních míst, kde fašisté pořádali svá vystoupení. Dalšími oblíbenými místy byly v centru Pardubic hotely Zlatá štika a Veselka.

tím zamezili případným problémům s nezvanými návštěvníky a předešli možnému předčasnému ukončení schůze ze strany intervenujících úředníků. Svolavatelé schůze neponechali nic náhodě, otiskli oznámení o pořádání schůze v místních novinách a na adresy pardubických obyvatel rozeslali více než pět tisíc pozvánek.⁷⁾ Při výběru pozvaných nehleděli na stranickou příslušnost a oslovené obyvatele vybírali podle voličských seznamů napříč politickým spektrem. Vybírali však pouze osoby, u nichž předpokládali, že nebudou schůzi nějakým způsobem narušovat. Pozvali i zástupce ostatních politických stran včetně socialistických a strany komunistické, záměrně však vynechali čelní představitele, u kterých předpokládali, že by se pokusili vyvolat problémy.

Svolavatelem byl tradičně okresní soudce Vojtěch Vážný, který v den pořádání schůze musel na okresním úřadě vysvětlovat, proč pořádá důvěrnou schůzi a přitom pozval několik tisíc účastníků. Vážný odmítl obvinění ze snahy obejít kontrolu ze strany úřadů, která na důvěrných schůzích nebyla povinná, naopak argumentoval snahou zabránit, aby „*schůze nebyla rozbita od stran socialistických*“. Naopak požádal o úřední intervenci, aby podle jeho slov nebyly projevy řečníků, včetně jeho, tiskem zkresleny.⁸⁾

Představitelé okresního úřadu se přikláněli ke stanovisku, že by fašisté schůzi pořádat neměli. Vedly je k tomu poznatky z minulých schůzí, po kterých došlo k několika střetům mezi fašisty a komunisty. Nenašli ale důvod k tomu, aby řádně ohlášenou schůzi zakázali, protože fašisté, instruováni Vážným, přesně dodržovali všechny povinnosti vyplývající z pořádání akce takového rozsahu. Vrchní komisař politické správy JUDr. Adolf Kott se proto musel spokojit s tím, že schůzi povolil s nařízeným policejním dohledem. Zároveň uvedl do stavu pohotovosti četnické hlídky především v okolí hotelu Grand, kde se daly očekávat střety mezi fašisty a jejich odpůrci.⁹⁾

Schůze byla zahájena kolem sedmé hodiny večer a jako první se slova ujal předseda župního výboru NOF MUDr. František Novotný. Přivítal přítomné řečníky i posluchače bez rozdílu politické příslušnosti, kterých se ve velkém sále hotelu sešlo více než patnáct set. Poté předal slovo hlavnímu řečníkovi a svolavateli schůze Vážnému.

7) Oznámení o konání schůze se objevilo v Českých směrech, Východočeském republikánu, Východu a Východočeském obzoru přibližně v polovině ledna 1932. Například: *Národní obec fašistická pořádá důvěrnou schůzi v hotelu Grand*, České směry, roč. 1/1932, 23. 1. 1932, č. 13, s. 1.

8) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 138, Zpráva o průběhu fašistické schůze z 26. ledna 1932.

9) Tamtéž.

Vážný se ve svém příspěvku držel tématu schůze a věnoval se obhajobě českého fašistického hnutí. Zdůraznil, že NOF není klasická politická strana, ale spíše národní hnutí: „*Naše hnutí jest mocná národní myšlenka. Jestliže jest myšlenka naše dobrá, tak zvítězí, není-li dobrá, ať padne!*“¹⁰⁾ Pomocí obratné rétoriky se pustil do kritiky politického soupeření, které podle jeho názoru oslabilo pozici českého národa v domácí i zahraniční politice: „*Národ jest rozdělen takřka na třicet stran a straniček politických. Nepřátelé českého národa se z toho radují. Blíží se však hodina zoufalství, kdy se všichni sejdem na společné frontě proti nepříteli.*“¹¹⁾

Následně přešel k hlavnímu tématu svého projevu, kterým byl vztah fašismu a dělnictva. Jeho počínání bylo pokusem, jak získat sympatizanty a voliče mezi sociální skupinou, která inklinovala spíše ke straně komunistické. Podle Vážného je cílem NOF harmonická spolupráce mezi kapitálem a prací, protože se navzájem potřebují. V duchu fašistického nacionalismu neopomněl zdůraznit, že NOF bude podporovat pouze kapitál poctivý (rozuměj kapitál český) a že se staví „*proti nepoctivému a nemravnému cizímu velkokapitálu, který korupčně působí a vyžaduje, aby mu národ sloužil*“.¹²⁾ Ostře se postavil proti předákům socialistických stran, kteří podle něho dovolili vývoz národního kapitálu do zahraničí a v jeho očích tak zradili český národ. Správně odhadl náladu většiny přítomných, kteří v době hospodářské krize slyšeli na kritiku hospodářské politiky vlády, a vysloužil si za své myšlenky souhlasný potlesk. Odmítl komunistickou kategorizaci na vykořisťovatele a vykořisťované ve smyslu třídního boje a jako alternativu nabídl spolupráci mezi podnikateli a dělníky: „*J sme pro kladný poměr mezi podnikatelem a dělníkem a pro to, aby dělník svou práci miloval a také aby dělníka práce uživila.*“¹³⁾

To ale nebylo z jeho strany vše. Vážný pokračoval v kritice hospodářské politiky Československa jako celku, odmítl přítomnost představitelů politických stran ve správních radách velkých průmyslových podniků a požadoval, aby stát převzal absolutní kontrolu nad největšími průmyslovými podniky, čímž by se splnily sociální požadavky dělnictva: „*Fašismus chce, aby stát převzal ony monopolní podniky, které jsou v rukou často mezinárodního velkokapitálu! Sám by pak mohl plniti sociální požadavky dělnictva.*“¹⁴⁾ Stále nezapomínal zdůrazňovat národní zaměření NOF a připomněl, že fašisté

10) Tamtéž.

11) Tamtéž.

12) Tamtéž.

13) Tamtéž.

14) Tamtéž.

chtějí sloužit celku (rozuměj národnímu státu, národu): „*My, čsl. fašisté, nechceme sloužiti jen jednomu stavu. Nýbrž zájem celku, národa a státu jest nám nade vše!*“¹⁵⁾ Nastínil, že cílem NOF je korporativní systém odmítající politické strany: „*Národu měli by vládnout jen nejlepší jak z dělníků, tak podnikatelů, zemědělců, živnostníků, úředníků atd.*“¹⁶⁾

Aby posluchače ještě více zaujal, vyslovil požadavek na okamžité zvýšení podpory v nezaměstnanosti a ostatních sociálních dávek. Samozřejmě se již nezmínil, jakým způsobem by fašisté na zvýšení sociálních jistot získali finanční prostředky. Velkého potlesku a souhlasu většiny přítomných dosáhl i požadavkem, aby z Československa byli vypovězeni zahraniční podnikatelé, kteří jsou podle Vážného jednou z příčin hospodářské krize: „*Řid' me se heslem „Svůj k svému!“ Stát nechť vypoví všechny cizince za hranice – zejména říšsko-němečtí příslušníci mají u nás výhodná postavení.*“¹⁷⁾ Kritizoval také československou vládu za to, že dbá spíše na zásadu „*co by tomu řekla cizina*“.¹⁸⁾

V další části svého vystoupení Vážný ve svých úvahách poněkud přitvrdil, což je patrně například z nevybíravé kritiky předáků socialistických stran, když posluchačům přednesl, že neslibuje „*ráj na zemi jako socialističtí agitátoři a vůdcové, kteří tu na zemi se již do toho ráje dostali i s celým přibuzenstvem. Bude vždy bohatých a chudších – avšak fašism chce, aby všichni měli stejnou možnost života a zejména, aby dělník mohl pracovati a šetřiti, aby uživil svou rodinu.*“¹⁹⁾

Patrně povzbuzen velkým potleskem, obrátil se ve své kritice i na politický a mocenský systém tehdejšího Československa a nabídl fašismus jako alternativu proti současnému systému: „*Náš fašism jest demokratický – chceme, aby slova I. článku ústavy nezůstala na papíře, nýbrž aby lid se stal vskutku zdrojem státní moci. Naše právní demokracie skutečně praví: Vláda lidu, lidem a pro lid a nikoliv, aby lidu vládly sekretariáty politických stran.*“²⁰⁾ Za celou NOF vyslovil požadavek na okamžité zrušení druhé komory československého parlamentu jako nadbytečné instituce a naopak požadoval vytvoření systému odměn pro poslance parlamentu stanovené podle jejich docházky na jednotlivá zasedání.

Zazněl i tradiční požadavek na zrušení vázaných kandidátních listin a zredukování počtu ministerstev s následným snížením výdajů ze státního

15) Tamtéž.

16) Tamtéž.

17) Tamtéž.

18) Tamtéž.

19) Tamtéž.

20) Tamtéž.

rozpočtu. Zároveň se vyslovil pro obsazení ministerských postů odborníky na příslušné obory, čímž by mělo dojít k jejich větší nestrannosti a nezávislosti na politických stranách.

Své vystoupení zakončil poněkud patetickým, i když tradičním provokáním: „*Lid musí si říci konečně: Stát jsem já, ne politické strany a jejich vůdcové. Spravedlnost musí být základem státu pro blaho všech stavů, pro blaho vlasti, jež jest naším zákonem nejvyšším!*“²¹⁾

Po okresním soudci se u řečnického pultu vystřídali další řečníci, nikdo z nich již ale nedokázal přítomné zaujmout tak jako Vážný. Zajímavé bylo vystoupení Kateřiny Gajdové, manželky Radoly Gajdy. První dáma české fašistické strany se obrátila především na přítomné dámy se svým příspěvkem nazvaným „*Význam ženy a matky pro vlast*“. Za hlavní povinnost každé moderní české ženy považovala především výchovu další generace v československém nacionalismu. Podle jejích slov by měla „*vychovávat své potomky jako čestné občany Československa s úctou k vlasti*“. Ani ona se nezdržela kritiky komunismu, když vyslovila názor, že „*komunismus dělá z muže stroj a z ženy předmět*“.²²⁾

Závěrečné slovo si vzal opět Vážný a v krátkosti poděkoval všem posluchačům za účast a členům ostatních politických stran v hledišti připomněl, že kritika poměrů v Československu, kterou společně s Novotným pronesl, je zaručena ústavním právem o svobodě názoru a politického přesvědčení. V posledních větách chytře apeloval na všechny přítomné a vyzval je, aby se nadcházejících obecních voleb zúčastnili v co největším počtu a volili pro blaho obce. Přítomný policejní komisař to ve své zprávě glosoval slovy: „*Nechtěl užítí známých provolání – Volte fašisty. Jen zdůraznil, že bude kandidovati na kandidátce národního hnutí fašistického* (Národní obce fašistické).“²³⁾

Schůze byla ukončena krátce před třináctou hodinou a naštěstí se nevyplnily obavy okresního úřadu z možných násilných střetů mezi fašisty a komunisty v centru Pardubic. Ani na samotné schůzi nedošlo k větším problémům. Přítomní policisté zaznamenali jen vyvedení čtyř komunistických provokatérů, kteří však žádnou větší výtržnost provést nestihli.²⁴⁾

O událost takového rozsahu referoval i regionální tisk. Reportáže byly tradičně velmi rozdílné. Stranický tisk občanských stran sice hovoří o částečném úspěchu fašistické strany, především díky osobnosti okres-

21) Tamtéž.

22) Tamtéž.

23) Tamtéž.

24) Tamtéž.

ního soudce Vážného, nepředpokládal však větší vliv na volební výsledek nastávajících voleb: „S mnohou věcí na této schůzi bylo možno souhlasiti, ovšem to jsou většinou věci, o jichž uskutečnění usilují též jiní. [...] S mnohými věcmi bylo však možno hodně polemisovati a ukázalo by se, že různá ta tvrzení spočívají na chatrných základech.“²⁵⁾

Naopak pardubické fašistické České směry hovořily o „*Obrovském projevu Národní obce fašistické v Pardubicích*“.²⁶⁾ Podle autora reportáže byl „největší sál Pardubic v hotelu Grand přeplněn účastníky“, kteří „spontánně manifestovali pro fašistické zásady“.²⁷⁾ S rezervou samozřejmě musel objektivní čtenář vnímat i sdělení, že projevy řečníků byly přijaty s velkým nadšením a byly přerušovány pouze bouřlivými ovacemi. Přehnané byly i zprávy o stovkách nových přihlášek do NOF či vyvedení více než deseti komunistických provokatérů. Reportáž byla sice založena na skutečných událostech, ve stylu fašistické žurnalistiky však byla fakta výrazně zveličena.

Také pardubická organizace komunistické strany se snažila své voliče oslovit na řadě předvolebních schůzí. Většina z nich proběhla v restauracích na okrajích Pardubic. Přesto některé, podobně jako schůze fašistické, proběhly také v osvědčených prostorách hotelu Zlatá štika. Jedna z takových schůzí proběhla 12. listopadu 1931 a představovala typickou ukázkou komunistické rétoriky využívající hospodářskou krizi a vysokou nezaměstnanost.²⁸⁾ Svolavateli byli představitelé místní organizace KSČ – Josef Tureček, tajemník strany v Pardubicích; František Jägermann, obuvník v Pardubicích a Otakar Hromádko, dělník ze Svítkova. Také program schůze byl více než tradiční. Svolavatelé dohlížejícím úřadům nahlásili, že se témata příspěvků budou věnovat problematice nezaměstnanosti, tzv. gentského systému či rostoucím cenám spotřebního zboží.²⁹⁾

25) *Fašistická schůze v Pardubicích*, Východočeský republikán, roč. 14/1932, 29. 1. 1932, č. 5, s. 3.

26) *Obrovský projev Národní obce fašistické v Pardubicích*, České směry, roč. 1/1932, 30. 1. 1932, č. 14, s. 1.

27) Tamtéž.

28) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1124, Zpráva o průběhu komunistické schůze z 12. listopadu 1931.

29) Tzv. gentský systém podpory v nezaměstnanosti byl v Československu schválen v roce 1921, fungovat však začal až v roce 1925. Jednalo se o princip, že podporu v nezaměstnanosti obdrží pouze odborově organizovaný zaměstnanec. Výše příspěvku byla určována jeho odborovou organizací, která na poskytovanou podporu získávala částečně prostředky od státu. Tím se zvýšil vliv státního aparátu na odborové organizace. S nástupem hospodářské krize

Prvním řečníkem byl tajemník strany Tureček, který v duchu stranické rétoriky promluvil o vysoké nezaměstnanosti, která podle něho není způsobena nadvýrobou, ale nespravedlivým rozdělováním statků. Jménem dělníků také odmítl současnou podporu v nezaměstnanosti, která je podle něj naprosto nedostatečná a nesprávně svěřená odborovým organizacím. Podobně kritizoval i návrh na stanovení čtyřicetihodinové pracovní doby, což by podle jeho názoru přineslo snížení mezd dělníků. Rostoucí nespokojenost mezi dělníky pak vyčítá vládnoucí garnituře, která podle jeho slov místo řešení problémů zvyšuje výdaje na bezpečnostní složky a represivní politiku, což následně zvyšuje daňovou zátěž širokých vrstev společnosti. Jako příklad fungujícího vztahu mezi pracujícími skupinami a kapitálem uvádí tradičně SSSR.³⁰⁾

Následujícím řečníkem byl Jägermann, který ve svém projevu podrobil výrazné kritice představitele Pardubic za nedostatečnou péči o nezaměstnané, chybějící podporu zaměstnanosti a neexistenci opatření pro zastavení nárůstu počtu nezaměstnaných. Následně ve svých výrocích použil ostrá slova, když vyslovil myšlenku, že se nejen v Československu schyluje ke střetnutí, ve kterých musí KSČ hrát ústřední roli: „*Výsledky posledních obecních voleb, které, podobně jako v Německu, ukazují, že extrémní ziskávají a že musí v dohledné době dojít k rozhodnému boji, ve kterém komunistická strana bude vůdcem dělnictva.*“³¹⁾ Svůj příspěvek zakončil také tradičním požadavkem, že „*pro své požadavky musí dělnictvo na ulicích demonstrovati*“.³²⁾

Vedle kritiky aktuální politiky nezaměstnanosti a výzvam k organizování protestů proti ekonomickým opatřením vládnoucí garnitury bylo častým tématem komunistických schůzí líčení situace v Sovětském svazu. Schůze na jednoduché téma „*Co jsem viděl v SSSR*“ jsou proto v období první poloviny třicátých let poměrně časté. Jako příklad může být použito setkání přibližně dvou stovek posluchačů 27. listopadu 1931 opět v sále hotelu Zlatá štika.³³⁾ Hlavním řečníkem byl tentokrát Emanuel Jaroš z Par-

došlo ke zpřísnění gentského systému a velká část nezaměstnaných na příspěvek nedosáhla. Stát tak byl nucen tuto situaci řešit značnými finančními subwencemi ve prospěch nezaměstnaných.

30) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1124, Zpráva o průběhu komunistické schůze z 12. listopadu 1931.

31) Tamtéž.

32) Tamtéž.

33) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1187, Zpráva o průběhu komunistické schůze z 27. listopadu 1931.

dubic, který se zúčastnil návštěvy SSSR jako člen dělnické delegace. Podle jeho slov je v SSSR uplatněna spravedlivá zásada rozdělování výsledků hospodaření a Sovětský svaz je tak ukázkou rychle se rozvíjejícího státu, který funguje na základě komunistické ideologie. Vzhledem k bolestné historické zkušenosti minulých desetiletí je na místě citovat část Jarošova příspěvku v podobě, v jaké ho zaznamenal intervenující úředník politické správy: „*Chválí mzdové poměry v Rusku a zdůrazňuje zásadu uplatňovanou v SSSR „Kdo nepracuje, ať nejí“ . Líčí domy oddechu, jesle, kulturní domy, dělnická divadla a říjnové slavnosti v Leningradě. [...] Vyslovuje přání, aby pětiletka byla splněna ba překonána, aby tak ostatní svět viděl, jak rozkvétá stát založený na zásadách marxistických.*“³⁴⁾

V předvolební kampani na Pardubicku se stal Jaroš velmi častým řečníkem. KSČ hodlala jeho zájezdu do Sovětského svazu naplno využít. Proto byl zván i na další schůze v pozici hlavního řečníka. Své zážitky z návštěvy SSSR poněkud rozvedl na schůzi koncem ledna 1932.³⁵⁾ Jaroš na schůzích již vystupoval z pozice trestaného, protože na sklonku roku 1931 byl odsouzen za nelegální překročení státních hranic k několikadennímu vězení.³⁶⁾ V intencích komunistické rétoriky pronesl, že byl za nelegální překročení hranic odsouzen, ničeho však nelituje, protože mu vězení za zkušenost ze SSSR stojí. Podle jeho slov viděl při cestě do SSSR všude „*zubožený lid a bílý teror. Zato v Rusku všude spokojenost a pořádek.*“³⁷⁾ Opět je na místě delší citace, která přiblíží způsob propagování Sovětského svazu a komunistické ideologie: „*Navštívili [jsme] dále různé továrny a přesvědčili se, že Rusko dnes po stránce průmyslové jest už vybudováno a soběstačno. [...] Pětiletka je dokončena o rok dříve, pak se bude pracovat pouze šest hodin denně. Nezaměstnaných tam není, nemocenského, úrazového a invalidního pojištění rovněž není, neboť všechno jest státu a stát každému pracujícímu dá tolik, kolik potřebuje a nemůže-li už pracovat, dostane rentu nebo plnou mzdu podle toho, jak dlouho pracoval. Dělníci jsou povinni pracovat do 60 let, ženy do 55 let. Po ukončení pětiletky budou všichni pracovat*

34) Tamtéž.

35) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 133, Zpráva o průběhu komunistické schůze z 22. ledna 1932.

36) Jaroš byl odsouzen k sedmi dnům vězení pro překročení státní hranice bez cestovního dokladu. SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1183, Zpráva Okresního úřadu Pardubice ze 7. prosince 1931.

37) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 133, Zpráva o průběhu komunistické schůze z 22. ledna 1932.

pouze do 45 roků.“³⁸⁾ Svoje vystoupení zakončil myšlenkou, že by se každý dělník měl do Sovětského svazu vypravit, aby sovětské uspořádání spatřil na vlastní oči a přesvědčil se o jeho slovech. Sám podle vlastních slov není komunista, ale poměry mezi sovětskými dělníky byl nadšen. I drobnost, že si místní komunisté zvali na schůze řečníka, který nebyl členem KSČ, vypovídá o propracovanosti působení komunistů na nezaměstnané. Jeho příspěvek tak zněl věrohodněji a rozhodně byl posluchači přijat kladně.

Komunistické a fašistické schůze však neprobíhaly pouze v poklidné atmosféře řečnických vystoupení, kritizování vládní garnitury či vyzdvihování vlastního politického názoru. V některých případech došlo mezi pardubickými fašisty a komunisty k přímé konfrontaci. Jednou z takových událostí se stala schůze svolaná pardubickými fašisty na 20. února 1932 do restaurace U Kohoutka. Svolavatelem byl člen místní organizace NOF a správce místního cukrovaru ve výslužbě Alois Jand'ourek a hlavním řečníkem Vážný. Pořadatelé počítali s tradičním průběhem, a jakmile Jand'ourek v sedm hodin večer všechny přítomné přivítal, předal slovo okresnímu soudci. Než se Vážný stihl přemístit k řečnickému pultu, začaly oproti zvyklostem z minulých schůzí problémy. Mezi přibližně třemi stovkami posluchačů bylo přítomno několik desítek příznivců KSČ (podle policejního hlášení jich bylo přibližně třicet), kteří schůzi začali sabotovat. Nenechali Vážného zahájit svůj projev a hlasitě se začali dožadovat volby předsednictva schůze, jak bylo obvyklé na setkáních většiny politických stran. Fašisté tuto praxi neměli ve zvyku a jejich schůze řídil vždy jen předem určený předseda, který zároveň rozhodoval o tom, kdo a jak dlouho bude hovořit. To bylo trnem v oku komunistům, kteří požadovali, aby do předsednictva byl jmenován i někdo z publika.³⁹⁾

Po hlasitých projevech ze strany komunistů atmosféra v sále zhoustla i přes snahu Vážného uklidnit přítomné tvrzením, že „*v mezích slušnosti bude žadatelům uděleno slovo*“.⁴⁰⁾ Tentokrát se Vážnému nepodařilo získat posluchače na svou stranu a svými výroky spíše přilil olej do ohně. Nejaktivnější z řad komunistů se začali tlačit k pódiu ve snaze Vážného fyzicky inzultovat. Podle policejního hlášení komunisté svou snahu doprovázeli výkřiky: „*Toho lotra Vážného sem*“ či „*ven s fašisty*“.⁴¹⁾ V následné potyčce se fašistická ochranka snažila ochránit především Vážného. Zmatek byl

38) Tamtéž.

39) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 337, Zpráva o narušení fašistické schůze příslušníky KSČ ze 4. března 1932.

40) Tamtéž.

41) Tamtéž.

umocněn i zhasnutím světla, a když bylo hostinským Kohoutkem světlo znovu zapnuto, naskytl se všem pohled na skupinku mladých fašistů, kteří chránili Vážného před napadením a pomáhali mu dostat se ven z hostince do přistaveného automobilu.⁴²⁾ Další členové vedení pardubické NOF takové štěstí neměli. Například Rudolf Medek byl pronásledován rozvášněnými komunisty ven z hostince a podle svědeckých výpovědí musel před útočníky přeskočit nedaleký umělý kanál Haldu a utéct do polí. Sám Medek při vyšetřování uvedl, že ho komunisté pronásledovali s výkřiky: „*Hod'te ho do Haldy*“.⁴³⁾

Násilnosti pokračovaly i v hostinci a skončily až v okamžiku, kdy některý z útočníků vykřikl, že se blíží četnická hlídka. Následkem toho se všichni útočníci společně se zbytkem posluchačů z hostince vzdálili. Četníci na místě již našli pouze fašisty. Mezitím se okresní soudce i se svým doprovodem vrátil zpět a po předběžných výsleších pokračovala důvěrná fašistická schůze, která již proběhla v klidu za účasti několika desítek členů Národní obce fašistické.⁴⁴⁾

Druhý den se na místní četnické stanici rozběhlo vyšetřování, ve kterém byli hlavními svědky kromě Vážného Jand'ourek, hostinský Kohoutek a členové NOF Stanislav Manych a Rudolf Medek. Kromě uvedených byli vyslechnuti i další svědci (vyšetřovací spis jich uvádí více než dvě desítky). Především svědectví Medka bylo pro četníky důležité, protože se s většinou útočníků osobně znal a při výpovědi uvedl jména více než deseti osob, které mezi útočníky zahlédl. Nakonec bylo obviněno patnáct osob, z nichž tři byly ženy. Všichni zadrženi byli po sdělení obvinění vzati do vyšetřovací vazby.⁴⁵⁾ Případ byl po několika týdnech uzavřen u krajského soudu v Chrudimi, kde byli všichni umístěni ve vyšetřovací vazbě. Nakonec

42) Tamtéž.

43) Tamtéž.

44) Tamtéž.

45) Hlavními svědky byli: Vojtěch Vážný (okresní soudce v Pardubicích), Alois Jand'ourek (správce cukrovaru), František Kohoutek (hostinský), Stanislav Manych (stavitel), Václav Hájek (rotmistr ve výslužbě), Jaroslav Teplý (obchodník), František Forman (rolník), Rudolf Medek (dělník). Obvinění byli: Jan Šimůnek (dělník), František Příbyl (dělník), Tomáš Horák (zámečnický), Alois Hromádka (kolportér komunistických časopisů), Zdeněk Zavoral (čalounický pomocník), Alois Habětinec (dělník), Karel Ronge (dělník), Karel Mette (dělník), František Mette (kovář), Božena Metteová (švadlena), Jana Příbylová (dělnice), Marie Škorpilová (v domácnosti), Jan Horáček (soustružník), Petr Ulrych (slévač). SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 337, Vyšetřovací protokol ze 4. března 1932.

byly soudem vyneseny poměrně nízké tresty, které většinou znamenaly pouze peněžní pokuty.

V tisku se o násilnostech zmínily pouze levicové tituly, fašistický tisk mlčel. Větší zprávu uvedl komunistický Rudý večerník, ve kterém se objevil komentář s popisem událostí oné schůze. Podle autora článku si dělníci nenechali přítomnost fašistů ve své čtvrti líbit a „*fašističtí bojovníci byli z hostince vyházeni*“.⁴⁶⁾ A to i přes skutečnost, že většina z nich měla být ozbrojena. Velké pobouření vzbudilo následné trestní oznámení ze strany Vážného, který měl po okolí chodit s četníky a s jejich pomocí zatýkat nevinné dělníky: „*Včera byly Pardubice ve stavu obležení. Z celého okolí byli staženi do města četníci, kteří od rána zatýkali dělníky pro rozbíjení fašistických schůzí. Mezi dělníky je velké pobouření. Fašisté chodí s četníky a ukazují jim, koho mají zatknout.*“⁴⁷⁾

Policejní vyšetřování klid mezi znesvářené tábory nepřineslo a hned za dva dny komunisté násilím znemožnili pořádání další fašistické schůze. Ta se měla opět konat na pardubické periferii, tentokrát v restauraci Na Špici v Pardubicích-Svítkově. Komunisté vnikli do sálu ještě před začátkem schůze a vyvolali násilné střetnutí, které skončilo zničením restaurace a několika zraněními převážně na straně příslušníků NOF. Podle policejní zprávy „*příslušníci strany komunistické vnikli před zahájením schůze násilím do hostinské místnosti, kde schůze měla být konána, vykonali tam násilí na osobách z řad fašistických, které na těle těžce poranili, poškodili cizí majetek, demolovali hostinskou místnost a svým jednáním schůzi rovněž znemožnili*“. I zde byli pachatelé zjištěni a předáni do vazby pardubického okresního soudu.⁴⁸⁾

Regionální fašistický a komunistický tisk

Pořádání předvolebních schůzí v sálech pardubických hotelů a restaurací bylo jen jednou z aktivit v předvolební kampani. Obě strany svůj politický souboj vedly i pomocí stranického tisku. Komunisté vydávali týdeník Rudý východ, pardubičtí fašisté začali vydávat titul České směry. Pojdme si obě tiskoviny krátce představit.

V pomyslném souboji regionálních stranických listů měli jednoznačně náskok místní komunisté. Titul s názvem Rudý východ začal v Pardubicích

46) *Fašisté ozbrojeni boxery se rozbrečeli*, Rudý večerník, roč. 13/1932, 4. února 1932, č. 46, s. 1.

47) Tamtéž.

48) SOkA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 367, Hlášení četnické stanice o průběhu fašistických schůzí z 15. března 1932.

vycházet již od konce roku 1920. Postupně se stal poměrně vyhledávaným titulem levicově smýšlejících obyvatel a v průběhu dvacátých let se stal stranickým tiskem pro celé východní Čechy. Postupně se tak měnil i podtitul Rudého východu. Původně byl nazýván komunistickým týdeníkem pro pardubickou župu, později stranickým orgánem pro východní Čechy. Také redakce listu se postupně přesunula do Hradce Králové. Přesto události předvolební kampaně ve sledovaném období představovaly na stránkách Rudého východu časté téma. Nosnou myšlenkou článků věnujících se nadcházejícím volbám byla péče o nezaměstnané a situování KSČ do pozice ochránkyne nezaměstnaných. V neposlední řadě si autoři článků v Rudém východu vzali na mušku místní fašisty a především soudce Vážného. Jako typický příklad krajně levicové rétoriky mohou posloužit dva články: *Nezaměstnaní v Pardubicích budou volit komunisty* a *Fašisté v Pardubicích do obecních voleb*.⁴⁹⁾ V souladu s agresivním způsobem vyjadřování byly kritizovány ostatní politické strany za údajný nezájem o problematiku nezaměstnanosti v Pardubicích, naopak KSČ byla představena jako jediná alternativa pro prosazení práv především nezaměstnaných dělníků. V prvním článku je komentováno setkání příznivců KSČ 17. února 1932 v Pardubicích. Čtenáři Rudého východu se z článku dozvídají, že pouze zástupci KSČ jsou ochotni bojovat za práva nezaměstnaných. Komentována je také kandidátní listina KSČ, ve které jsou na prvních místech uvedeni zástupci nezaměstnaných z řad členů komunistické strany. Čtenáři také získali dojem, že veškeré dělnictvo v Pardubicích je sjednocené pod vedením KSČ a že vítězství komunistů v obecních volbách je prakticky jisté: „Když bylo zjištěno, že na komunistické kandidátce na prvním místě je kandidován nezaměstnaný [...] byla přijata resoluce, ve které se všichni vyslovují pro volbu komunistické strany a vyzývají všechny nezaměstnané dělníky, aby spolu s nimi volili komunistickou kandidátku. [...] Schůze vyzněla pro jednotu všech nezaměstnaných se zaměstnanými pro vítězství rudé kandidátky v Pardubicích.“⁵⁰⁾

V druhém zmíněném článku je podroben výrazné kritice Vážný jako ústřední postava pardubického fašistického hnutí. Odsouzeny jsou především jeho metody vystupování na volebních schůzích NOF i jiných politických stran. Komunisté sami sebe pasovali do pozice politické síly,

49) *Nezaměstnaní v Pardubicích budou volit komunisty*, Rudý východ, roč. 13/1932, 25. 2. 1932. č. 8, s. 3; *Fašisté v Pardubicích do obecních voleb*, Rudý východ, roč. 13/1932, 25. 2. 1932. č. 8, s. 5.

50) *Nezaměstnaní v Pardubicích budou volit komunisty*, Rudý východ, roč. 13/1932, 25. 2. 1932. č. 8, s. 3.

která jediná je schopna čelit českému fašismu: „*V poslední schůzi nár. soc. (národních socialistů) v Pardubicích pokoušel se (Vážný) vylézt na stůl a řečniti, ale také byl třikrát ze stolu dělníky sražen. Nár. soc. dělníci, jak je v jejich vedení zvykem, sami si na fašisty netroufali a majíce důvěru v komunistické dělníky, tyto požádali o zákrok.*“⁵¹⁾

Také pardubičtí fašisté si uvědomovali, že pomocí vlastního tisku by mohli snáze prezentovat svůj politický program. Místní vedení si uvědomovalo, že ve východních Čechách chybí stranický tiskový orgán, který by propagoval východočeské fašistické hnutí. Pardubičtí fašisté příležitostně přispívali svými články do centrální tiskoviny, avšak titul, který by propagoval regionální hnutí, chyběl.

V polovině listopadu proto začala pardubická jednota NOF vydávat časopis s názvem *České směry*.⁵²⁾ List měl vycházet třikrát týdně a za vydavatele a majitele byl označen Vážný. Okresní soudce si záhy uvědomil možné problémy s úřady, protože jako vydavatel a majitel byl plně odpovědný za obsah. Majitelem a vydavatelem byl proto jmenován dosavadní hlavní redaktor Karel Jiří Marek.⁵³⁾ Vážný pouze ponechal v záhlaví krátkou poznámku „*zakladatel listu okresní soudce Vojtěch Vážný*“. Obavy byly na místě, protože již během prvních týdnů bylo několikrát zkonfiskováno celé číslo a začaly se objevovat žaloby namířené proti redakci časopisu.

Způsob vyjadřování v člancích Českých směrů si v základních rysech v ničem nezadal s rétorikou Rudého východu. Také představitelé NOF svou stranu představili jako jedinou alternativu pro další období. Své argumenty oproti komunistům více personifikovali do osobnosti Vážného. V souvislosti s dlouhotrvající kritikou vázaných kandidátních listin představili Vážného jako jediného kandidáta pro obecní volby. Další zástupci na pardubickou radnici měli být doplnění až po volbách v závislosti na počtu získaných mandátů. Kritice samozřejmě podrobili také stranu komunistickou a především komunismus jako takový. Pro ukázkou opět poslouží dvojice článků: *Fašisté jdou do obecních voleb v Pardubicích samostatně*

51) *Fašisté v Pardubicích do obecních voleb*, Rudý východ, roč. 13/1932, 25. 2. 1932. č. 8, s. 5.

52) List původně nesl název *Český směr*, záhy však fašisté zjistili, že tiskovina se stejným názvem již vychází v Plzni. Bylo proto nutné název časopisu změnit. První číslo fašistického časopisu vyšlo 17. listopadu 1931. SOkA Pardubice, f. Prezidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1150, Hlášení okresního úřadu z 21. listopadu 1931.

53) Karel Jiří Marek byl oddaným příznivcem NOF a Vojtěcha Vážného. SOkA Pardubice, Prezidiální spisy OÚ Pardubice, k. 24, i. č. 1150, Policejní vyjádření k žádosti o povolení vydávání časopisu z 21. listopadu 1931.

pod vedením okresního soudce V. Vážného a *Jaký humbuk jen páší socialisté s pětiletkou*.⁵⁴⁾ Podobně jako čtenáři Rudého východu mohli také čtenáři Českých směrů získat pocit, že propagovaná strana má vítězství v obecních volbách prakticky jisté: „*Soudíc podle všeobecného nadšení, s jakým byla přijata kandidátka Národní obce fašistické, bude pro fašisty den 28. února t. r. dnem vítězství a zadostiučinění za neúpornou práci několika let, za všechny ty sprostosti a surovosti, které byly nakydány prodejnou žurnalistikou na nejlepší lidi v Národní obci fašistické a bude to zároveň počátek lepšího příští staroslavného města Pernštýnova.*“⁵⁵⁾

Zřízení v SSSR, které propagovali ve svém programu pardubičtí komunisté, podrobili kritice. Jako alternativu mezinárodního proletářského hnutí nabídli ideál dělníka pracujícího pro blaho národa a státu: „*Již patnáctý rok mluví, propagují a do nebes vynášejí svůj národohospodářský plán, který má převrátit celý svět nohama vzhůru a přinést nevidaný rozkvět a blahobyt národu, hlavně dělnictvu. [...] Zapřáhli celý národ do práce s odměnou nestačící ani na ukojení nejnnutnějších potřeb k sebezachování. [...] Přitom dělník nemá ani co jíst, nemá čím se obout, čím se obléci. [...] A pro tento socialistický řád vyděračský [...] bije se dělník, náš inteligentní dělník?*“⁵⁶⁾

Komunistický Rudý východ i fašistické České směry tak v předvolební kampani na přelomu let 1931 a 1932 ukázaly, že svým vyjadřováním jsou typickými tiskovinami nedemokratických stran. Pravdivost uváděných informací byla v mnoha případech minimálně diskutabilní a útočnost, s jakou se oba listy vyjadřovaly o své politické konkurenci, byla demokratickému způsobu novinářské práce více než vzdálená.

Kandidátní listiny KSČ a NOF

Pardubičtí fašisté ve své předvolební kampani zaujali také zveřejněním kandidátní listiny. Místní jednota navázala na pokračující kritiku vázaných kandidátních listin a fašisté pro obecní volby v Pardubicích představili kandidátní listinu obsahující pouze jedno jméno, a sice Vážného. Podle jeho vlastních slov tak bojoval „*proti nemravu vázaných kandidátek, nebude tedy tento nemrav sám podporovati, [...] i kdyby mu to nepřátelé strany fašistické tisíckrát doporučovali*“. Hodlal kandidáty do městského zastupitelstva

54) *Fašisté jdou do obecních voleb na Pardubicku samostatně pod vedením okresního soudce V. Vážného*, České směry, roč. 1/1932, 13. 2. 1932. č. 16, s. 3; *Jaký humbuk jen páší socialisté s pětiletkou*, České směry, roč. 1/1932, 13. 2. 1932. č. 16, s. 3.

55) Tamtéž.

56) Tamtéž.

doplnit až po volbách v závislosti na počtu mandátů, které fašistická strana obdrží.⁵⁷⁾ Proti tomuto postupu se ostatní strany ohradily s argumentem, že Vážný zavádí v Pardubicích diktátorské zvyky. Těsně před volbami se vlna kritiky na hlavu okresního soudce stupňovala. Především v některých místních listech byl Vážný obviňován, že kopíruje diktátorské metody, typické například pro fašistickou Itálii: „*V případě, že by dostali více hlasů, byli by další kandidáti prostě jmenováni dodatečně po volbách. Je to jistě zajímavý způsob. Připomíná diktátorský systém italský, kde se prosazuje velitelským způsobem vůle jednotlivcova. Kdyby na tuto kandidátku odevzdáno bylo více hlasů, mohl by soudce Vážný prostě další členy zastupitelstva jmenovat. Pro přívržence zásad demokratických je tento způsob jistě nepřítivný, neboť zde volič volí, aniž by věděl koho.*“⁵⁸⁾ Podle některých spekulací se Vážný k tomuto kroku odhodlal z důvodu, aby další jména na fašistické kandidátce neodradila voliče. Zda měli příslušní novináři pravdu, však dodnes zůstává otázkou.

Fašisté proti systému vázaných kandidátních listin vystupovali dlouhodobě, kritizovali především absenci možnosti výběru konkrétních kandidátů. V předvolební kampani mnohokrát opakovali jako jeden z bodů svého programu odstranění této praxe: „*Odstraňte vázanost kandidátních listin! Dejte lidu svobodnou vůli, aby mohl skutečně volit, to znamená, vybrat si sám podle svého nejlepšího vědomí ty, které pokládá za schopné řídití záležitosti obecní.*“⁵⁹⁾ Kandidaturu Vážného jako jediného zástupce NOF vedení pardubické organizace zdůvodnilo prostřednictvím svého listu: „*Národní obec fašistická jde příkladem. Nepředkládá vám [...] sáhodlouhý soupis kandidátů [...], nýbrž doporučuje vaši důvěře jednoho jediného občana Pardubic, bratra okr. soudce V. Vážného, jehož soukromý i veřejný život [...] jest dostatečnou zárukou, že povede záležitosti obecní stejně tak poctivě, spravedlivě a počestně, jako vede záležitosti své vlastní.*“⁶⁰⁾

Vážný nakonec na nátlak veřejnosti nedlouho před volbami vydal leták *Voličové!*,⁶¹⁾ ve kterém zveřejnil více než tři desítky osob bez určení

57) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 308, Zpráva o činnosti Vojtěcha Vážného v NOF z 28. února 1932.

58) *Zajímavá volební kandidátka*, Východočeský republikán, roč. 14/1932, 12. 2. 1932, č. 7, s. 6.

59) *Fašisté jdou do obecních voleb na Pardubicku samostatně pod vedením okresního soudce V. Vážného*, České směry, roč. 1/1932, 13. 2. 1932, č. 16, s. 3.

60) Tamtéž.

61) Originál letáku v SOKA Pardubice chybí, jeho obsah je však podrobně popsán v policejních zprávách o činnosti NOF v Pardubicích – např. viz SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 308, Zpráva o činnosti Vojtěcha Vážného v NOF z 28. února 1932.

pořadí na kandidátní listině, ze kterých měli v případě volebního úspěchu vzejít zastupitelé za NOF. Mezi uvedenými jmény bylo i několik známých osobností pardubického veřejného života.⁶²⁾

Fašisté vnesli do předvolební kampaně rozruch také snahou získat pro svou stranu volební číslo jedna. Došlo tak k poněkud komické situaci při oficiálním podávání volebních kandidátek, na jejichž pořadí záviselo i přidělení volebního čísla. Vážný čekal od brzkého rána 5. února 1932, což byl první den pro podání kandidátky, před příslušnou kanceláří na městském úřadě v Pardubicích. O to větší překvapení pro něho bylo, když se v osm hodin otevřely dveře do kanceláře a tam již registroval kandidátku národních socialistů člen městského zastupitelstva Václav Dytrch a kandidátní listinu národní demokracie městský právník Oktavián Krátký, kteří do místnosti přišli jiným vchodem. Vážný byl z nastalé situace tak konsternován, že se nechal předběhnout i zástupcem živnostenské strany a získal tak pro NOF až číslo čtyři. Na nastalou situaci si společně se zástupci jiných stran stěžoval na schůzích volební komise, ovšem změnit pořadí stran pro nadcházející volby se mu nepodařilo.⁶³⁾

Kandidátní listina KSČ takový rozruch jako kandidátní listina fašistická nevyvolala. Obsahovala jména dvaceti sedmi kandidátů, z nichž většina byla v pardubickém komunistickém hnutí dobře známá. Při bližším pohledu na jednotlivá jména se mezi kandidáty objevili čelní představitelé místní komunistické organizace, kteří také pořádali většinu veřejných vystoupení v předvolebním období. Z nejznámějších je možno uvést například Jägermanna. Z hlediska profesního zaměření byla většina z kandidátů zaměstnána na dělnických pozicích. Celkem se na komunistické kandidátce dělníků objevilo dvacet. Další zastoupení měli drobní živnostníci, ti byli na kandidátce dva. Dále byl mezi kandidáty jeden legionář, jeden úředník a tři ženy v domácnosti.⁶⁴⁾

Kandidátní listiny obou stran byly na první pohled značně rozdílné. Fašisté na oficiálním soupisu uvedli pouze jméno okresního soudce Vážného. V doplněném neoficiálním seznamu, který NOF vydala nedlouho

62) V letáku byli uvedeni například: František Bělohávek (ředitel školy v. v.), Ladislav Budějovský (inspektor státních drah v. v.), Václav Hájek (rotmistr v. v.), MUDr. Jaromír Kučera (lékař), Stanislav Manych (architekt), MUDr. Heřman Nutz (lékař). SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 308, Zpráva o činnosti Vojtěcha Vážného v NOF z 28. února 1932.

63) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 308, Zpráva o činnosti Vojtěcha Vážného v NOF z 28. února 1932.

64) SOKA Pardubice, f. MÚ Pardubice, k. 124, složka Obecní volby 1932, Kandidátní listina Komunistické strany Československa.

před volbami, pak byla uvedena další jména z řad pardubické „vyšší střední třídy“. Veřejně známá jména tak měla fašistům přinést další hlasy a situovat NOF do pozice strany podporované veřejně činnými osobnostmi Pardubic. Naopak komunisté na své kandidátce uvedli téměř tři desítky jmen. Kandidáti byli profesně vybráni téměř výlučně z řad dělníků, což se shodovalo se stranickou linií komunistického ústředí. Část z uvedených kandidátů byla v době předvolební kampaně mezi nezaměstnanými, což podporovalo jeden z hlavních argumentů KSČ, která sebe sama v předvolební kampani stavěla do pozice ochránkyne nezaměstnaných.

Závěr kampaně

Závěrečná fáze předvolební kampaně obou politických subjektů, kterou můžeme časově ohraničit lednem a únorem roku 1932, byla poměrně bouřlivá. Fašisté v předvolebních vystoupeních svou rétoriku neustále přitvrzovali a často se dostávali až za hranici zákona. Typickým příkladem se stala schůze z 24. února 1932 a následné události v centru města. Komunisté se soustředili na pořádání táborů lidu, které si svou bouřlivostí s fašistickými schůzemi v ničem nezdaly. Představitelé pardubické radnice i okresního úřadu se výraznějším excesům snažili zabránit také vydáním vyhlášky, která zakazovala veřejná vystoupení a shromažďování pod trestem značně vysoké pokuty nebo odnětí svobody.⁶⁵⁾ Obě strany v závěru své předvolební kampaně vyhlášku v několika případech porušily.

Čtyři dny před volbami se fašisté naposledy sešli v hotelu Zlatá štika. Jako hlavní řečníci se představili opět Vážný a Novotný. V jejich projevech a také v příspěvcích ostatních řečníků zazněly výroky, které svým obsahem naplňovaly skutkovou podstatu porušení zákona na ochranu republiky a především byly na fašistických schůzích v Pardubicích neobvyklé. Do té doby převládala spíše všeobecná a neadresná kritika politických poměrů. Prohlášení, která zazněla tento večer, byla jasně namířena proti vrcholným představitelům Československa, především Edvardu Benešovi, kterému fašisté přisuzovali podíl na Gajdově odsouzení. Pražský redaktor fašistických novin Josef Kučera před zaplněným sálem prohlásil: „*Za jeden atentát na Gajdu, odpověď tisíc atentátů, za jeden výstřel, tisíc výstřelů, za jednu smrt, tisíc smrtí. První bude viset Eda nepostradatelný.*“⁶⁶⁾ O Gajdově pobytu ve vězení prohlásil: „*Cela, v níž jest zavřen Gajda, bude jednou historickým*

65) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, Oběžník Prezidia zemského úřadu v Praze.

66) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 367, Hlášení četnické stanice o průběhu fašistických schůzí z 15. března 1932.

*symbolem, kam budou vodit za nějakých pár let rodiče a učitelé děti a budou jim vyprávět, že v ní trpěl největší Osvoboditel republiky.*⁶⁷⁾ Novotný za ním nijak nezaostal, když odsoudil politické špičky výrokem: „*Při porodu demokracie, čili republiky z matky historie, asistovalo několik bab, které si říkaly Osvoboditelé. Jedna držela folio o pacifismu, když dítě vystrkovalo hlavičku. Druhá, aby dítě bylo ohebné, aby se umělo klanět u vrbiček, mu ohýbala záda, aby mělo ohebnou páteř a společně mu daly nějaké heslo do života. Daly mu heslo – ber.*“ Novotný pokračoval slovy o Gajdovi: „*Jediným největším Osvoboditelem jest Gajda, a kdyby Svatováclavská koruna byla postavena kterémukoliv Osvoboditeli na hlavu, našli byste pod ní jen zloděje.*“⁶⁸⁾ Nebylo proto překvapením, že v následujících dnech byla vznesena proti řečníkům obvinění.

Oficiální část schůze zakončil zpěv písně Hej Slované. Fašističtí předáci ústy Novotného následně vyzvali přítomné, aby se shromáždili před hotelem, společně prošli centrem města a připomněli tak Gajdovo věznění.⁶⁹⁾ V čele průvodu šli Novotný s Vážným a pravděpodobně na jejich pokyn byla Gajdovi několikrát hlasitě provolávána sláva. Asi dvousethlavý dav prošel historickým centrem Pardubic a podle dostupných zpráv se u památníku bratranců Veverkových Vážný chystal veřejně promluvit.⁷⁰⁾ Přivolané četnictvo fašistický průvod poměrně rychle dostihlo, a než mohlo dojít k veřejným projevům, rozehnalo fašisty násilím.⁷¹⁾ Vážný byl za účast v průvodu a pokus o nepovolené veřejné vystoupení odsouzen výnosem okresního úřadu ze 14. dubna 1932 k peněžitě pokutě jednoho sta korun.⁷²⁾

67) Tamtéž.

68) Tamtéž.

69) Gajdovi byl v září 1931 Nejvyšším soudem v Brně potvrzen předchozí rozsudek soudu nižší instance o vině ve věci účasti na tzv. Sárazské aféře. Navíc byl předchozí podmíněný rozsudek změněn na nepodmíněný a Gajda tak musel skutečně nastoupit na dva měsíce do vězení. Čekalo se tak pouze na vyřízení odvolání proti zbavení poslaneckého mandátu z prosince předchozího roku. V polovině prosince 1931 však Nejvyšší správní soud v Brně Gajdovo odvolání proti odejmutí poslaneckého mandátu zamítl a Gajda neměl jinou možnost, než do vězení skutečně nastoupit. Svůj trest si odpykal v Pankrácké věznici v únoru a březnu 1932.

70) Pomník bratranců Veverkových původně stál před židovskou synagogou na začátku dnešní Palackého třídy. Po zbourání pardubické synagogy v roce 1958 byl pomník přemístěn na současné místo nedaleko kostela Sv. Jana Křtitele v ulici Bratranců Veverkových.

71) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 399, Zpráva k disciplinárnímu řízení proti Vojtěchu Vážnému z 30. dubna 1932.

72) Vážný byl odsouzen pro porušení vyhlášky z 20. ledna 1932, která zakazovala veřejné projevy a průvody bez předchozího povolení. V případě

Pokuta sice nebyla nijak vysoká, ale pro volebního lídra pardubické NOF měla dalekosáhlé následky. Zorganizování průvodu bylo symbolickou poslední kapkou, po níž bylo započato proti Vážnému kárné řízení.⁷³⁾

Také pardubičtí komunisté upřádali několik veřejných vystoupení, které svým průběhem daly policejním orgánům podnět k zásahu a zatýkání. Za zmínku stojí především dva tábory lidu vyvolané tajemníkem pardubické KSČ Turečkem. První akce proběhla 11. ledna 1932 a následovala po jednání komunistických zástupců s okresním hejtmanem. Tureček před shromážděným davem prohlásil, že před tímto vystoupením již jednal s okresním hejtmanem, od kterého získal příslib navýšení potravinových poukázek pro nezaměstnané. Zároveň se měl jako zástupce nezaměstnaných účastnit rozdělování zmíněných poukázek. Tureček proto své posluchače vyzval, aby se přihlásilo několik zástupců, kteří by se s ním jednání zúčastnili. Přítomní s tím hlasitě souhlasili, což řečníka povzbudilo. Poněkud dramaticky prohlásil, že tento úspěch je výsledkem činnosti komunistů jako zástupců nezaměstnaných. Dále posluchače vyzval, aby ve svých projevech nespokojenosti neustávali. Že jen stupňování nátlaku na státní orgány je jedinou možností, jak se domoci zvýšení podpory nezaměstnaných ze strany státu. Po Turečkovi, který odešel po svém vystoupení jednat zpět na okresní úřad, následoval komunistický radní Jägermann, který veřejně kritizoval starostu Znojemskeho a několik radních (především radního Dytrycha), kteří podle jeho útočně laděných slov záměrně sabotují akce na podporu nezaměstnaných. Události v dalších okamžicích nabraly dramatický spád, když se v závěru vystoupení radního Jägermanna vrátil Tureček z okresního úřadu a prohlásil, že zástupci ostatních politických stran zamítli jeho žádost, aby se jednání účastnili také zástupci nezaměstnaných. V bojovně laděném provolání proto vyzval přítomné, aby zvolili z každé přítomné obce jednoho zástupce a šli si s ním vynutit svým počtem účast na jednání. Dav na jeho podněty reagoval kladně a začaly se dokonce ozývat výkřiky vyzývající k násilné akci. Intervenující zástupce okresního úřadu v tento moment prohlásil tábor lidu za rozpuštěný a své rozhodnutí zdůvodnil obavou o zachování veřejného klidu. Dav podněcovaný Turečkem se však již vydal z Pernštýnského náměstí směrem k budově okresního úřadu. Úřední intervence tak musela povolát četnické posily a také oddíl městské policie,

nezaplacení pokuty Vážnému hrozilo dvoudenní vězení. SOkA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 26, i. č. 1228, Výnos Okresního úřadu v Pardubicích ze 14. dubna 1932.

73) SOkA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 399, Zpráva o disciplinárním řízení proti Vojtěchu Vážnému z 30. dubna 1932.

aby za použití donucovacích prostředků náměstí a přilehlé ulice vyklidila. Následovalo také zatčení neaktivnějších demonstrantů.⁷⁴⁾ Rozsáhlá zpráva četnické stanice události popsal poměrně přesně: „*Tábor lidu byl intervenujícím úředníkem politické správy [...] rozpuštěn a lid shromážděný vyzván k rozchodu. Výzvy k rozchodu nebylo uposlechnuto a dav táhl [...] před budovu okresního úřadu. Soustředěný oddíl četnictva [...] zamezil demonstrantům přístup před okresní úřad. [...] Shluknutý dav odpověděl hulákáním „Hanba jim“ a „Pryč s vládou hladu“.* Na příkaz komisaře Košty byl dav četnictvem bodákovým útokem rozptýlen.“⁷⁵⁾

Rozjítřená atmosféra v Pardubicích panovala i v dalších dnech. Již o dva dny později 13. ledna 1932 podali komunisté žádost o povolení dalšího veřejného shromáždění. Představitelé komunistické strany hodlali policejního zákroku proti demonstrujícím maximálně využít a tábor lidu se měl věnovat již zmíněnému rozdělování poukázek pro nezaměstnané a pořadatelé také hodlali vystoupit s prohlášením na obranu šesti zatčených dělníků. Z důvodu oprávněné obavy o veřejný pořádek bylo okresním úřadem shromáždění zakázáno a pro jistotu byly do Pardubic na několik následujících dní povolány četnické posily, které měly pomoci s udržením veřejného pořádku. Podle policejních zpráv totiž komunisté připravovali veřejné vystoupení zákazu navzdory. Události následujících hodin daly představitelům okresního úřadu za pravdu, protože i přes zákaz se na Pernštýnském náměstí 14. ledna shromáždilo přibližně sto padesát osob. Veřejné vystoupení nakonec neproběhlo, protože se komunisté rozhodli svolat do jednoho z pardubických hostinců důvěrnou schůzi.⁷⁶⁾

Lednovými událostmi na sebe KSC v Pardubicích upoutala značnou pozornost, která vyvrcholila v polovině února, kdy v Pardubicích proběhla série domovních prohlídek. Nejúspěšnější byly policejní orgány v hostinci komunistického představitele Aloise Hartmana, kde byl odhalen nelegální cyklostyl a značné množství letáků a dalších komunistických tiskovin.

74) Zatčeno bylo šest osob: Václav Faltus z Pardubic, František Kmošek z Rosic nad Labem, Václav Zahálka z Pardubic, Antonín Štencel z Dašic, Irma Žáková z Pardubic a František Smola z Pardubic. Všichni byli obviněni z nepovoleného shromáždění a Václav Faltus také z násilí proti veřejné osobě. SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 49, Zpráva četnické stanice v Pardubicích z 12. ledna 1932.

75) SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 49, Zpráva četnické stanice v Pardubicích z 12. ledna 1932.

76) Restaurace Aloise Hartmana se nacházela v Pardubicích v Zámecké ulici č. p. 24. SOKA Pardubice, f. Presidiální spisy OÚ Pardubice, k. 25, i. č. 270, Zpráva četnické stanice v Pardubicích z 11. února 1932.

Obsah zadržovaných materiálů vedl představitele okresního úřadu ke vznesení několika obvinění včetně podezření na porušení zákona na ochranu republiky.⁷⁷⁾

Obě sledované strany tak v závěru předvolební kampaně ukázaly, že jim nejsou cizí politické způsoby, které se s demokratickým uspořádáním československé prvorepublikové politiky naprosto rozcházel. Obě strany přinášely politickou alternativu pro nespokojené skupiny pardubické veřejnosti a pokoušely se využít jejich tíživé situace spojené s hospodářskou krizí. Fašisté se svou snahu pokusili personifikovat do osobnosti okresního soudce Vážného, který se měl stát zárukou prosazení fašistických požadavků na pardubické radnici. Svým politickým programem se pokusili oslovit širší vrstvy včetně dělníků, státních zaměstnanců nebo soukromých podnikatelů. Naopak komunisté vsadili v této předvolební kampani na hnutí nezaměstnaných, do jejichž čela se postavili. Komunističtí předáci Hartman, Jägermann či Hromádka sami sebe pasovali do pozice ochránců práv nezaměstnaných v boji s představiteli ostatních politických stran v pardubickém zastupitelstvu, kterým vyčítali nekompetentní řešení hospodářských problémů v Pardubicích či je dokonce obviňovali ze záměrného sabotování činnosti dělnických zástupců a představitelů komunistické strany.

Závěrem

Na předchozích stranách byl věnován prostor předvolebnímu úsilí dvou politických stran, které stály na protilehlých okrajích politického spektra. Přesto je možné u fašistické i komunistické strany najít shodné mechanismy, kterými se snažili oslovit své potenciální voliče. Přestože stály ve volebním boji proti sobě, způsob vedení kampaně byl v mnohém shodný. Útočnost a razance, se kterou byly obě kampaně vedeny, vedly k eskalaci situace, která v několika případech zavedla příčinu pro zásah ze strany policejních složek či orgánů politické správy.

Nastalé volební výsledky však byly značně rozdílné. Pokud bychom se na volby podívali pouze optikou čísel v podobě počtu získaných hlasů a mandátů v pardubickém zastupitelstvu, je možno konstatovat, že výrazně úspěšnější bylo předvolební snažení českých fašistů.⁷⁸⁾ Místní jednota NOF zaznamenala úspěch. Naopak pro KSČ představovaly volební výsledky určitý úbytek hlasů. Fašisté se stali čtvrtou nejsilnější politickou stranou.

77) Tamtéž.

78) SOKA Pardubice, f. MÚ Pardubice, k. 124, složka Obecní volby 1932, Zápis o volbě městského zastupitelstva z 28. února 1932.

Obecní volby v Pardubicích vyhráli sociální demokraté a národní socialisté. Obě tyto strany získaly přibližně stejný počet hlasů a v městském zastupitelstvu získaly devět, respektive osm mandátů. S odstupem několika set hlasů se na třetím místě umístila zmíněná národní demokracie se sedmi mandáty.

Čtvrtou nejsilnější stranou se v novém pardubickém zastupitelstvu stala NOF se šesti získanými mandáty. Značný úspěch mnohé překvapil (vždyť v minulém zastupitelstvu fašisté svého zástupce neměli) a především socialistické strany fašistický úspěch komentovaly velmi negativně a varovaly před fašistickým nebezpečím. Do obecního zastupitelstva tak byli vedle předem deklarovaného soudce Vážného fašistickou stranou jmenováni: architekt Václav Otakar Medek, rolník Stanislav Dvořák, průvodce vlaků František Strnad, účetní ředitel Jan Doležal a krejčovský mistr Josef Sovina.⁷⁹⁾

Pro komunisty znamenaly volby propad o téměř tři sta odevzdaných hlasů. Citelnější však byla ztráta dvou mandátů v pardubickém zastupitelstvu. Zatímco v minulých obecních volbách získala KSČ šest křesel, nyní měla obsadit pouze čtyři mandáty. Komunisté dodrželi pořadí na kandidátní listině a zastupiteli na pardubické radnici se stali: zámečník František Makovec, železničář František Šácha, obuvník Josef Jägermann a nezaměstnaný dělník Josef Hochman.

Na počátku funkčního období obecního zastupitelstva v Pardubicích tak byli ve výhodnější pozici fašisté a naopak komunisté zaznamenali značnou volební porážku. Přesto se v následujícím období NOF nepodařilo na pardubické radnici téměř nic ze svého programu prosadit a postupně nastal v pardubické organizaci rozkol, který vyvrcholil odchodem čelního představitele Vážného ze strany. Jejich političtí protivníci z KSČ strany zůstali i přes porážku v těchto volbách politickou stranou, která i v následujících volbách dokázala oslovit značnou skupinu voličů.

⁷⁹⁾ *Zástupci NOF na pardubické radnici*, České směry, roč. 1/1932, 19. 3. 1932, č. 21, s. 5. Kromě výše uvedené pětice bylo zvoleno 12 náhradníků. Ze známějších pardubických jmen je možno uvést například Aloise Jand'ourka (správce cukrovaru v. v.) nebo MUDr. Jaromíra Kučeru (lékaře).

Tab. 1: Výsledky obecních voleb v Pardubicích ze dne 28. února 1932⁸⁰⁾

Politická strana	Počet získaných hlasů	Počet získaných mandátů v zastupitelstvu
Československá sociálně demokratická strana dělnická	3386	9
Československá strana národně socialistická	3216	8
Československá národní demokracie	2478	7
Národní obec fašistická	2220	6
Komunistická strana Československa	1756	4
Československá strana lidová	969	3
Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská	870	2
Nezávislé sdružení živnostníků, obchodníků a středního lidu v Pardubicích	411	1
Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu	368	1
Československý „Domov“ majitelů domů a domků	244	1
Nepolitická strana	188	0
Národní liga	127	0
Samostatná hospodářská skupina	103	0

80) SOKA Pardubice, f. MÚ Pardubice, k. 124. Zápis z volby městského zastupitelstva ze dne 28. února 1932.

COMMUNISTS OR FASCISTS?

Operation of the Communist Party of Czechoslovakia and of the National Fascist Community before the local elections in Pardubice in 1932

Local elections carried out in Pardubice on 28 February 1932 were the first elections after the World Economic Crisis. Aggravated economic situation of the population affected the operation of political parties and obviously was the main reason for the strengthened position of the two non-democratic parties: the National Fascist Community (NFC) and the Communist Party of Czechoslovakia (CPC). Their election campaign is dealt with in the submitted study. The author questions the pre-election effort of both the political subjects while determining the common and different signs of the campaign. Special attention is paid to pre-election meetings and public presentations, to the regional party press or to the preparation and presentation of the electoral ticket. The author further describes mutual antagonism of the two parties which was obvious in the press even during the meetings and public presentations. The study also presents the assessment of the local elections results: surprisingly, the National Fascist Community was more successful. Attention is paid to the leaders of both parties in the region – Vojtěch Vážný and František Novotný of the NCF, and František Jägermann or Josef Tureček of the CPC. The objective of the study is to give a solid background for a more detailed research of the communist movement in the Pardubice region between the two world wars.